

Antoni J. Nowak

Osobowość alumnów franciszkańskich i studentów świeckich na podstawie kwestionariusza R. B. Cattella

Studia Philosophiae Christianae 8/2, 87-97

1972

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ANTONI J. NOWAK OFM

**OSOBOWOŚĆ ALUMNÓW FRANCISZKAŃSKICH
I STUDENTÓW ŚWIECKICH NA PODSTAWIE
KWESTIONARIUSZA R. B. CATTELLA**

1. Wstęp.
2. Problem i cel pracy.
3. Sposób przeprowadzania badań.
4. Metoda.
5. Podział grup i stosowanie statystyki.
6. Wyniki badań.
7. Wnioski.

Wstęp

Jednym z najważniejszych problemów współczesnej psychologii jest problem osobowości. Dużo badań dotyczy pomiaru cech osobowości i do tego celu rozbudowano szeroko metody psychometryczne. Metody te zmierzają do możliwie obiektywnej oceny życia psychicznego jednostek i grup ludzi.

Wiemy o tym, iż struktura osobowości, taka jaką spotykamy u dorosłych ludzi nie istnieje jako coś gotowego od razu. U dziecka z chwilą przyjścia jego na świat znajdują się dopiero ^uźwiązki osobowości, które z czasem w odpowiednich warunkach dochodzą do rozkwitu. Wewnętrznemu prądowi przeciwstawiają się wpływy zewnętrzne pochodzące od środowiska. Środowisko ludzkie, społeczeństwo, w ramach którego dana jednostka się rozwija, ma decydujący wpływ na kształtowanie się osobowości. Wpływ środowiska biologicznego, kulturowego, społecznego na rozwój osobowości dziś nie podlega dyskusji.

Odrębną specyfikę posiada środowisko życia zakonnego,

kształtujące osobowość swoich wychowanków. Wynikiem tego procesu ma być swoista formacja duchowa. Realizacja ideałów życia zakonnego zmusza wychowanka do przestawienia się na odmienny tryb życia i jak się zdaje powinna pozostawić wyraźny ślad na jego psychice.

2. Problem i cel pracy

Interesującym byłoby problemem zbadać, czy osobowość alumnów zakonnych różni się istotnie od osobowości analogicznej pod względem płci, wieku i wykształcenia grupy młodzieży świeckiej oraz sprawdzić czy wpływ środowiska zakonnego na kształtowanie cech osobowości nabytych jest większy niż w środowisku świeckim.

Celem pracy jest próba eksperymentalnego rozwiązania wyżej postawionego problemu. Metodą badań jest szesnasto-czynnikowy kwestionariusz R. B. Cattella. W kwestionariuszu tym bowiem można wyróżnić zarówno cechy konstytucjonalne jak i nabyte. Badana była populacja alumnów franciszkańskich (OFM). Wnioski dotyczą różnic cech osobowości alumnów zakonu franciszkańskiego i studentów świeckich.

3. Sposób przeprowadzenia badań

Metody statystyczne są w psychologii przede wszystkim narzędziem wnioskowania i umożliwiają dokonanie uogólnień. Nie ma konieczności przebadania całej populacji aby móc wypowiadać się o jej cechach czy właściwościach. Wystarczy pobrać z danej populacji odpowiednią próbkę. Statystyka wymaga, w niektórych sytuacjach, aby pobrana próbka wynosiła co najmniej 30 osób, by móc poczynić pewne uogólnienia.

Badaną populację stanowili studenci Wyższego Seminarium Duchownego OFM oraz studenci Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu. Z obu populacji pobrano próbki. Próba

z populacji Wyższego Seminarium Duchownego OFM została określona jako grupa A. Grupa B — to próba pobrana z populacji studentów Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu. Każda populacja jest reprezentowana przez 50 osób. Ponieważ celem pracy jest wykazanie różnic, dlatego należało dążyć by dobrać grupy możliwie jednorodne. W doborze kierowano się następującymi założeniami: 1. Granica wieku od 19—25 lat. Jest to dolna i górna granica młodzieży studiującej. Jest to również okres, w którym osobowość powinna już być w ogólnych zarysach uformowana. 2. W grupie A wymagany był przynajmniej jednoroczny pobyt w zakonie, a w grupie B wymagany był przynajmniej jednoroczny pobyt na studiach. 3. Badana była tylko młodzież męska. Zachowując powyższe założenia, dobór grup z obu populacji był losowy i dobrowolny, to znaczy, że w zasadzie każdy student miał szanse być zaliczonym do próbki z danej populacji o ile chciał i spełniał wyżej wymienione założenia. Wiek grupy A; $M=22,0$ sigma 1,7. Wiek grupy B; $M = 21,5$ sigma 2,2. Różnica wieku jest minimalna i nie istotna.

4. Metoda

Badania przeprowadzono 16 czynnikowym kwestionariuszem R. B. Cattella, w obu wersjach A i B. Posłużyłem się kwestionariuszem R. B. Cattella ponieważ z dotychczasowych jest on najlepiej opracowany oraz podaje dość całościowe ujęcie osobowości. Kwestionariusz R. B. Cattella może być stosowany w badaniach indywidualnych i zbiorowych oraz w celu uzyskania danych statystycznych. Należy do psychometrycznych metod badań. Założenia kwestionariusza są następujące: 1. Cechy osobowości są mierzalne w jakiś sposób, podobnie jak inteligencja. 2. Im więcej odpowiedzi diagnostycznych na dany czynnik, tym silniej zaznacza się on w osobowości. 3. Każde pytanie jest charakterystyczne dla jednego czynnika, 4. Pytania nie mogą być sugestywne, intymne, krępujące.

Kwestionariusz R. B. Cattella oparty jest na analizie czynnikowej. Analiza czynnikowa pozwoliła wyodrębnić szesnaście czynników. Większość tych czynników została wykryta także w analizie czynnikowej testów obiektywnych oraz w historii życia. Dwanaście pierwszych czyli A B C D E F G H I L M N O znajduje się w analizie historii życia człowieka, w baterii testów obiektywnych oraz w danych kwestionariusza. Cztery ostatnie czyli Q₁ Q₂ Q₃ Q₄, są to czynniki, które ujawniły się tylko w danych kwestionariusza.

Profil osobowości pozwala na wytworzenie dość wnikliwego /obrazu osobowości, a także uwidacznia co zaszło w danej osobowości pod wpływem przykrych przeżyć, ponadto umożliwia odróżnienie cech konstytucjonalnych od nabytych. Przy interpretacji cattellovskiego profilu osobowości kierujemy się następującymi zasadami: 1. Należy uwzględnić nasilenie czynnika, 2. biegun czynnika — plusowy lub minusowy, 3. najbardziej nasilony czynnik (na przykład —1 lub +10) nie jest najbardziej charakterystyczny dla obrazu osobowości.

5. Podział grup i stosowane statystyki

Materiał zebrany wyżej opisaną metodą opracowany jest następująco: 1. Porównanie cech osobowości obydwu grup w szesnastu czynnikach celem wyodrębnienia tych czynników, w których zachodzi statystycznie istotna różnica. 2. Celem wyodrębnienia postawy wobec rzeczywistości, grupy A i B uległy dalszemu podziałowi ze względu na czynniki określające ekstrawersję i introwersję. a) Osoby, które w profilu osobowości otrzymały w czynnikach A F H wynik większy lub równy 6 stenom, stanowią grupę o postawie ekstrawertywnej. Grupa A, N = 8; Grupa B, N = 6. b) Osoby, które w profilu osobowości w czynnikach A F H otrzymały wynik mniejszy lub równy 4 stenom, stanowią grupę o postawie introwertywnej. Grupa A, N = 10; Grupa B, N = 17. c) Trzecia podgrupa

jest reprezentowana przez te osoby, które nie mają wyraźnej postawy ekstrawertywnej czy introwertywnej. W pracy niniejszej określono ją jako „mieszana“. Do tej podgrupy zostały zaliczone te osoby, których nasilenie czynników osobowości A F H ma jedną z następujących konstelacji: A+ F— H+ lub A— F+ H+ lub A+ F+ H—.

Analiza porównawcza obejmuje następujące zagadnienie:

1. Interpretacja psychometryczna i psychologiczna profilów osobowości poszczególnych podgrup.
2. Interpretacja psychometryczna i psychologiczna profilów osobowości grupy A i B ujętych globalnie.
3. Przy interpretacji profilów osobowości uwzględniono następujące kryteria: a) nasilenie czynników A, F, H; b) nasilenie czynników niepokoju: C—, L+, O+, H—, Q₃—, Q₄+; c) porównanie stopnia integracji osobowości wyrażonej wielkością G i Q₃; d) porównanie wielkości pozostałych.

Należy zwrócić uwagę, że podgrupy charakteryzujące osoby o postawie ekstrawertywnej i introwertywnej są zbyt małe pod względem liczebności, aby można wyciągnąć z nich wnioski ogólne, dlatego interpretacja jest ostrożna i nosi charakter tylko hipotetyczny. Można jedynie wysunąć pewne uogólnienia w podgrupie mieszanej, ponieważ liczebności te są zbliżone do wymagań statystyki.

Dla obliczeń nasilenia ekstrawersji — introwersji i niepokoju zastosowano odpowiednie wzory cattellowskie:

a) Wzór na obliczenie niepokoju:

$$2 Q_4, + 2 O, + 2(11 - Q_3) - (11 - C) + L, + (11 - H)$$

b) Wzór na ekstrawersję — introwersję:

$$2 M, - 2 F, - 2 A, + Q_2, + Q_1, - H$$

6. Wyniki badań

1. W podgrupie ekstrawertyków statystycznie istotna różnica zachodzi w czynniku Q_1 . Nasilenie niepokoju w podgrupie A = 47,6; w podgrupie B = 41,2.

2. W podgrupie introwertyków statystycznie istotna różnica zachodzi w czynnikach A, H, N, Q_1 , Q_4 . Nasilenie niepokoju podgrupy A = 39,1; podgrupy B = 33,9.

3. W podgrupie o postawie „mieszanej“ statystycznie istotna różnica zachodzi w czynnikach I, N, Q_1 . Nasilenie, niepokoju w podgrupie A = 46,0; w podgrupie B = 47,1.

4. W globalnym ujęciu grup A i B statystycznie istotna różnica zachodzi w czynnikach: E, F, I, Q_1 , Q_4 . Nasilenie niepokoju w grupie A = 46,9; w grupie B = 44,3. Triada A F H alumnów wykazuje wyraźniejszą tendencję w kierunku ekstrawersji grupa A = 46,9; grupa B = 44,3).

Czynnik E wskazuje, że u alumnów jest silniej uwydatniona cecha dominacji, która według Cattella jest cechą temperamentu, tylko częściowo modyfikowana przez środowisko. Można wysunąć wniosek, że przeciętny alumn OFM reprezentuje typ człowieka, któremu zależy na społecznej aprobacie. Czynniki E i F świadcząby, że alumni mają wyższy próg tolerancji na frustrację. Czynniki I charakteryzuje alumna jako bardziej niecierpliwego i wymagającego, większą wrażliwość, intuicyjną, przy czym czynnik ten jest silnie zdeterminowany środowiskowo. U alumna daje się zauważyć brak odwagi w realizowaniu nowych pomysłów, dość silny konserwatyzm. Studenci wykazują większe zainteresowanie sprawami światopoglądowymi, są częściej intelektualistami (Q_1). Zauważa się większe nasilenie niepokoju u alumnów, wpływa ono z posiadania wyższych aspiracji, które wymagają dużego wysiłku w ich realizowaniu, stąd często są oni narażeni na niepowodzenia, które pociągają za sobą skłonność do obwiniania samego siebie. Nie są apatyczni. Przeciętny kleryk reprezentuje osobowość, która „zмага się ze sobą“. Źródłem niepokoju

u kleryka jest przede wszystkim słabość „ja“, a zatem brak zrównoważenia emocjonalnego oraz napór ze strony „id“, nie jest on jednak tak silny aby wprowadzał dezorganizację życia psychicznego. Napór strony popędowej u przeciętnego studenta jest o wiele słabszy. Źródłem niepokoju bywa u niego przede wszystkim poczucie zagrożenia.

Jeżeli chodzi o integrację osobowości, to przeprowadzone badania wykazały, że przeciętny alumn (OFM) nie przewyższa wyraźnie pod względem integracji osobowości przeciętnego studenta. Wprawdzie u alumnów strona wolitywna jest lepiej wypracowana, nie stanowi jednak różnicy istotnej. U alumnów sigma czynnika $G = 2,06$; a u studentów 1,67.

7. Wnioski

Wydawałoby się, że osobowość przeciętnego alumna zakonnego, będzie bardzo submisyjna. Badania, które objęły 50 kleryków, charakteryzują alumna OFM jako osobę podkreślającą swoje „ja“, zależy jej na społecznej aprobacie, chce działać na zewnątrz, jest nastawiona trochę „wojowniczo“. Cechy te są konstytucjonalne, wrodzone, które osoba ze sobą przynosi do zakonu. Może sama formacja zakonu, silnie nastawiona na działalność zewnętrzną, przyciąga właśnie tego rodzaju jednostki. Osoby o wyżej wymienionych cechach mogą się wydawać trudnym materiałem wychowawczym, ponieważ nie chcą być całkowicie pochłonięte przez społeczność, ale żądają, by w społeczności było również miejsce na indywidualność. Zapewne tego rodzaju cechy odpowiednio wychowane, zmodyfikowane, ujęte w wymogi życia społecznego, mogą ukazać się bardzo pozytywne i pożyteczne w pracy zewnętrznej przyszłego kapłana — zakonnika.

Środowisko, w jakim żyje kleryk, jest bardzo opiekuńcze, stąd stosunkowo słaba samodzielność. Przeciętny kleryk wykazuje małą zdolność do ryzyka, a przecież oprócz inteligencji i zmysłu krytycznego jest ona istotnym elementem odwagi.

Przypuszcza się, że kleryk zakonny jest jednostką zamkniętą w sobie, z poczuciem odseperowania od „świata”. Tymczasem na 50 przebadanych kleryków OFM było 10 introwertyków, a w populacji studentów 17. Przeciętny alumn OFM reprezentuje raczej postawę otwartą do ludzi i „świata“, interesuje się tym, co wokół niego się dzieje.

Wytworzenie silnego „ja“ — równowagi emocjonalnej zależy w dużej mierze od osobistej pracy nad sobą, środowisko winno tutaj spełniać tylko rolę pomocniczą. Wychowanek musi mieć odwagę wypowiedzenia tego, co czuje, myśli, bez obawy, że nie będzie to miało przykrych następstw dla niego.

Literatura

1. Cattell R. B., *Personality a Systematic Theoretical and Factual Study*, New York 1950.
2. — *Description and Measurement of Personality*, New York 1950.
3. — *Factor Analysis an Introduction Manual for the Psychologist and Social Scientist*, New York 1952.
4. — *Personality and Motivation Structure and Measurment*, New York 1957.
5. — Scheier I. H., *The Meaning and Measurment of Neuroticism and Anxiety*, New York 1961.
6. — Saunders D. R., Stice G., *IPAT Handbook for the sixteen Personality Factor Questionnaire*, Illinois 1957.
7. Guilford J. P., *Podstawowe metody statystyczne w psychologii i pedagogice*, Warszawa 1960.
8. Nowak A. J., *Ekstrawersja i introwersja w ujęciu C. G. Junga i R.B. Cattella*, *Studia Philosophiae Christianae ATK* 5 (1969) 1, 251—259.
9. Płużek Z., *Interpretacja 16 czynników oraz profilu osobowości 16 czynnikowego kwestionariusza osobowości R. B. Cattella*, Kraków-Kobierzyn 1963 (maszynopis).

**DIE PERSÖNLICHKEIT DER FRANZISKANERALUMNEN
UND DER STUDENTEN AUF DER GRUNDLAGE DES
PERSÖNLICHKEITSTESTES R. B. CATTELL**

(Zusammenfassung)

Das Ziel der Arbeit war der Vergleich der Persönlichkeitseigenschaften von Franziskaneralumnen (OFM) und Studenten. Diese Abhandlung hat also einen empirischen Charakter; als Forschungsmethode wurden die 16 Faktoren des Persönlichkeitstestes R. B. Cattell ausgewählt, da man in diesem Test konstitutionelle sowie erworbene Eigenschaften unterscheiden kann.

Für den Verfasser der vorliegenden Arbeit stellten die Alumnen des Höheren Priesterseminars OFM, sowie die Studenten der Adam Mickiewicz Universität in Poznań die Population dar. Von beiden Populationen wurden Proben genommen. Die Populationsprobe des Höheren Franziskanerseminars wurde in der vorliegenden Arbeit als Gruppe A bezeichnet. Als Gruppe B bezeichnet der Verfasser die Populationsprobe der Studenten der Adam Mickiewicz Universität. Jede Population hat je 50 Vertreter. Da das Ziel dieser Arbeit ist, den Unterschied zwischen den Persönlichkeitseigenschaften nachzuweisen, musste eine Gruppe in möglichst gleichem Alter geschaffen werden. Bei der Auswahl wurden folgende Voraussetzungen berücksichtigt: 1. Die Altersgrenze von 19—25 Jahren, weil es die unterste und oberste Altersgrenze der studierenden Jugend ist. Es ist auch der Lebensabschnitt, in dem die Persönlichkeit schon in allgemeinen Umrissen geformt sein soll. 2. In der Gruppe A wurde als Mindestmass die 1-jährige Ordenszugehörigkeit und in der Gruppe B als Mindestmass ein Jahr Universitätsstudium verlangt. 3. Untersucht wurde nur die männliche Jugend. Unter Wahrung der genannten Voraussetzungen, war die Zusammenstellung der beiden Populationsgruppen zufällig und freiwillig, das heist grundsätzlich hatte jeder Student die Möglichkeit, zur Probe der diesbezüglichen Population zugelassen zu werden, wenn er nur wollte und die genannten Voraussetzungen erfüllt waren. Jahresalter der Gruppe A, $M = 22,0$ sigma 1,7. Jahresalter der Gruppe B, $M = 21,5$ sigma 2,2.

Nach einer allgemeinen Erläuterung der Persönlichkeitstheorie von Cattell, geht der Verfasser zur Analyse und psychologischen Deutung der erlangten Untersuchungsergebnisse über. Um die Einstellung von der Wirklichkeit zu unterscheiden, wurden die Gruppen A und B in Untergruppen aufgeteilt: a) introversive Einstellung Gruppe A, $N = 8$, Gruppe B, $N = 6$; b) extraversive Einstellung Gruppe A, $N = 10$,

Gruppe B, $N = 17$; c) gemischte Untergruppe Gruppe A, $N = 32$, Gruppe B, $N = 27$.

Die vergleichende Analyse umfasst folgende Probleme:

1. Die psychometrische und psychologische Deutung der Persönlichkeitsprofile einzelner Untergruppen.
2. Die psychometrische sowie psychologische Deutung der Gruppen A und B in globaler Erfassung.
3. Bei der Interpretation der Persönlichkeitsprofile hat der Verfasser folgende Kriterien beachtet: a) die Intensität der Faktoren A F H; b) die Intensität der Unruhefaktoren C—, L+, O+, H—, Q₃—, Q₄+; c) den Vergleich der Intergrationsstufe der Persönlichkeit, ausgedrückt durch die Grössen G und Q₃; d) den Vergleich der übrigen Grössen.

Der Verfasser bemerkt, dass die Untergruppen, welche für Personen von einer extravertiven und introvertiven Einstellung charakteristisch sind, zahlenmässig zu klein sind, um allgemeine Folgerungen zu erlauben, weshalb die Interpretation sehr vorsichtig sein muss und nur einen hypothetischen Charakter haben kann. Man kann nur gewisse Verallgemeinerungen in der Gemischt-Untergruppe feststellen, wo $N = 32$ und $N = 27$ ist, da diese Zahlenmässigkeit den Ansprüchen der Statistik am nächsten liegt. Folgerungen allgemeinen Charakters bezüglich der Unterschiede der Persönlichkeitseigenschaften zieht der Verfasser aus der global erfassten Vergleichsanalyse der Gruppen A und B, wo jede Gruppe von 50 Personen representiert ist. Die extravertive und introvertive Einstellung wurde berechnet nach der Formel $2M, -2F, -2A, +Q_2, +Q_1, -H$; die Intensität der Unruhe dagegen nach der Formel $2Q_4 + 2O + 2(11 - Q_3) + (11 - C) + L + (11 - H)$. In der extravertiven Untergruppe erscheint, statistisch gesehen, der wesentliche Unterschied im Faktor Q₁. Die Unruheintensität beträgt in der Untergruppe A = 47,6, in der Untergruppe B = 41,2. In der introvertiven Untergruppe erscheint, statistisch gesehen, der wesentliche Unterschied in den Faktoren: A; H; N; Q₁; Q₄. Die Unruheintensität der Untergruppen A = 39,1, B = 33,9. In der gemischten Untergruppe erscheint, statistisch erfasste, der wesentliche Unterschied in den Faktoren I, N, Q₁. Die Unruheintensität der Untergruppe A = 46,0, der Untergruppe B = 47,1. Bei der globalen Erfassung der Gruppen A und B kommt, statistisch gesehen, der wesentliche Unterschied bei den Faktoren: E; F; I; Q₁; Q₄ vor. Die Unruheintensität für die Gruppe A = 46,9; für die Gruppe B = 44,3. Die Triade A F H der Alumnen zeigt eine deutlichere Tendenz zur extravertiven Einstellung (Gruppe A = 46,9, Gruppe B = 44,3). Der Faktor E deutet darauf, dass bei den Alumnen die dominierende Eigenschaft stärker hervorgehoben ist, was nach Cattell ein Kennzeichen des Temperaments bedeutet und nur teilweise

durch die Umwelt modifiziert wird. Man könnte folgern, dass der durchschnittliche Alumne OFM einen Menschentyp darstellt, dem es an der Billigung der Gemeinschaft liegt. Die Faktoren E und F weisen darauf, dass die Alumnen eine höhere Toleranzschwelle haben. Der Faktor I charakterisiert den Alumnen als mehr ungeduldig und anspruchsvoll, mehr empfindlich und intuitiv, wobei dieser Faktor von der Umwelt determiniert wird. Es wurde festgestellt, dass die Alumnen geringen Mut zur Realisierung neuer Einfälle aufweisen, konservativ veranlagt sind. Die Studenten dagegen zeigen mehr Interesse für Weltanschauungsfragen, sind mehr intellektuell veranlagt. Bei den Alumnen bemerkt man eine grössere Unruheintensität, die dem Streben nach etwas Höherem entspringt, zu dessen Realisierung man mehr Anstrengung bedarf. Der durchschnittliche Alumne repräsentiert eine Persönlichkeit, die „mit sich ringt“ (Q₄). Die Quelle der Unruhe ist das Fehlen des Gemütsregungsausgleiches, das aber nicht so stark ist, um eine Zerrütung des psychischen Lebens zu bewirken. Der Druck des Triebens ist beim durchschnittlichen Studenten viel schwächer.

Der Verfasser schliesst die Arbeit mit seinen Reflexionen. Er hebt hervor, dass die Forschungen, welche 50 Franziskaneralumnen umfassten, gezeigt haben, dass diese Personen ihr „Ich“ hervorheben, dass es ihnen an der Billigung der Gemeinschaft liegt und dass sie nach aussenhin tätig sein möchten. Es sind konstitutionelle, angeborene Eigenschaften. Es ist möglich, bemerkt der Verfasser, dass schon diese Ordensform allein solche Individuen anzieht, die sich als schwieriges Erziehungsmaterial erweisen können; sie fordern nämlich, dass in der Gemeinschaft auch für die Individualität sich Platz finden muss. Eigenschaften dieser Art, dementsprechend gepflegt, können sich als sehr nützlich in der Tätigkeit des künftigen Ordenpriesters erweisen.

Der Erziehungseinfluss der Umwelt ist überfürsorglich, infolge dessen bleibt wenig Platz fürs Risiko, aber gerade das Risiko lässt den Mut erstehen. Der Zögling muss den Mut haben, alles zu sagen, was er fühlt ohne Angst vor etwaigen unangenehmen Folgen.